

Володимир ДУТКА

ХЕМІЧНА КОМІСІЯ НТШ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ

У 2023 році Наукове товариство імені Шевченка святкує 150 річний ювілей. Протягом цього періоду товариство досягло значних успіхів у галузі природничих наук. Імена Івана Пулюя, Івана Горбачевського, Романа Залозецького, Юліана Гірняка, Романа Кучера, Євгена Гладішевського та багатьох інших українських дослідників записані золотими літерами у історію світової науки.

Окремої хемічної комісії у НТШ до 1990 року не було, тому при відновленні товариства з ініціативою про утворення такої комісії виступили академік НАН України Роман Кучер та професор Євген Гладішевський. На початку 1990 року зібралася ініціативна група і у хемічну комісію було прийнято перших членів. Згідно поданих заяв, прийняли професорів та доцентів Львівського університету імені Івана Франка та Львівської політехніки. Серед учасників новоствореної комісії були: Оксана Бодак, Євген Ковальчук, Юрій Кузьма, Галина Левицька, Володимир Дутка, Христина Горбачевська, Іванна Мокра, Роман Сколоздра, Володимир Кінжибало, Микола Ганущак, Микола Обушак, Ярослав Мельник, Анатолій Українець, Богдан Котур, Ярослав Каличак, Марія Ганіткевич, Євген Мокрий, Станіслав Воронов, Роман Макітра, Зорян Піх, Віктор Яворський, Михайло Никипанчук, Борис Черняк, Ярослав Гумницький, Василь Шевчук та ін. Першим головою хемічної комісії був обраний Роман Кучер. До 1995 року членами хемічної комісії стали наукові працівники Відділення горючих копалин та Торгово-економічного Інституту.

На кінець **1990 року** хемічна комісія була зорганізована. Головою хемічної комісії НТШ було обрано академіка НАН України Романа Кучера, заступниками голови стали Мирослава Ковбуз та Роман Макітра, секретарем комісії - Володимир Дутка.

В грудні 1990 року, після формування всіх комісій НТШ у Львівській політехніці була проведена наукова конференція, метою якої була оцінка стану наукових досліджень. Хемічна комісія провела засідання з науковцями біохіміками. З ініціативи голови комісії Романа Кучера у 1991 році була організована Перша наукова конференція «Історія хімічної науки в часи діяльності Наукового Товариства ім. Т. Шевченка та Української Академії Наук у Львові». На ній головували академіки НАН України Роман Кучер та Федір Овчаренко. Велику роботу з організації та проведення конференції провела заступник голови хемічної комісії Мирослава Ковбуз Основним завданням цієї конференції академіки Роман Кучер та Федір Овчаренко вважали пошук нових шляхів розвитку хімічної науки та освіти у ситуації, що склалася.

Перший голова хемічної комісії НТШ Роман Кучер (1925 – 1991).

У ході роботи конференції були викристалізовані основні напрямки роботи хемічної комісії НТШ, на яких необхідно було сконцентруватися у цей час членам комісії, а саме:

1. Українська наукова термінологія у галузі хімії;
2. «Забуті» імена українських вчених-хіміків;
3. Українські наукові та навчальні видання;
4. Українські періодичні наукові журнали;
5. Організація наукових конференцій.

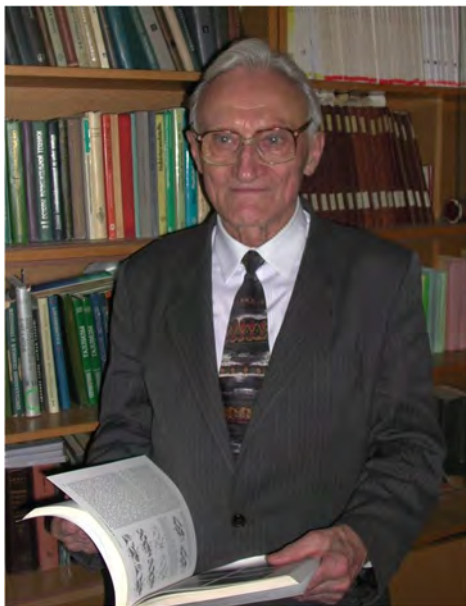
Конференція пройшла на високому рівні у плідних дискусіях.

Учасники конференції «Історія хімічної науки в часи діяльності Наукового Товариства ім. Шевченка та Української Академії Наук у Львові».

Ця конференція стала ostatньою у житті Романа Кучера. Видатний український учений академік через важку хворобу, на жаль, у вересні 1991 року закінчив свій земний шлях.

Другим головою хемічної комісії НТШ став відомий учений професор Євген Гладишевський.

Євген Гладишевський - голова хемічної комісії НТШ у 1991 – 2012 рр.

З перших днів роботи хемічної комісії її активно підтримали видатні вчені України. Академіки НАН України Федір Овчаренко, Юрій Ліпатов, Онуфрій Лозинський та професор Юрій Нізельський, які брали участь у заходах хемічної комісії та були членами НТШ. Членом хемічної комісії був також дослідник з іншої держави – Сергій Іванчов, член. кор. Російської академії наук (у 1954 році з відзнакою закінчив хімічний факультет Ужгородського державного університету; навчався у аспірантурі кафедри фізичної хімії Львівського державного університету імені І. Франка; у 1954–1957 рр. працював асистентом цієї кафедри; у 1958–1970 рр. – старший викладач, доцент, професор Одеського державного університету імені І.І. Мечникова), який публікував свої праці у виданнях НТШ.

З ініціативи Євгена Гладишевського та Оксани Бодак майже всі члени НТШ, які працювали у Львівському університеті ім. Івана Франка, активно включилися у редагування та підготовку до друку чотиримовного словника хімічних термінів, який був виданий видавництвом НТШ у 2000 році. Дійсний член хемічної комісії НТШ Йосип Опейда та Олеся Швайка склали «Глосарій термінів з хімії» (2008 р.). Над хімічною термінологією у нафтопереробці та хемічній технології активно працювала Марія Ганіткевич.

Голова хемічної комісії Євген Гладишевський започаткував і підтримував видання бібліографічних довідників про видатних членів хемічної комісії.

За минулі роки було видано збірники:

1. **Петро-Богдан Іванович Крип'якевич** 1923 – 1980. (укладачі Є. Гладішевський, С. Пукас та ін. 2005 р.)
2. **Євген Іванович Гладішевський**. Бібліографічний довідник – Львів 1999. (упорядники О. Бодак, Б. Котур)
3. **Оксана Іванівна Бодак**. Бібліографічний довідник. Львів. 2002. (упорядники Р. Гладішевський, Я. Каличак)
4. **Мирослава Олексіївна Ковбуз** – Науковий ризик та осмисленість підходів. Бібліографічний збірник наукових праць. Львів 2008. (упорядники Л. Беднарська, О Герцик).
5. **Євген Ковальчук** – На вістрі наукового пошуку. Бібліографічний покажчик наукових праць. Львів 2020 (Упорядники О. Решетняк, І Марчук).
6. **Михайло Солтис** Бібліографічний покажчик Львів 2011, (укладачі З. Яремко, Л. Федущинська).

Починаючи з 1991 року було започатковано проведення наукових конференцій хемічної комісії НТШ. Спочатку конференції відбувалися кожного року і був початковий задум проводити такі конференції у різних вищих навчальних закладах м. Львова, який не реалізувався. Тільки у 1994 році конференцію НТШ провели у Львівській політехніці за підтримки члена НТШ Станіслава Воронова. З 1995 року конференція отримала назву «Львівські хімічні читання», проводиться кожні два роки у Львівському національному університеті імені Івана Франка. У організації конференцій НТШ велику роботу проводила заступниця голови хемічної комісії Мирослава Ковбуз.

У 2023 році відбулась вже ХІХ наукова конференція «Львівські хімічні читання – 2023», яка була присвячена 150-річчю Наукового товариства імені Шевченка. Головними організаторами конференції були хімічний факультет ЛНУ ім. Івана Франка, Наукове товариство ім. Шевченка. Протягом трьох днів, з 29 по 31 травня 2023 року, вчені представляли результати досліджень у п'яти секціях: «Неорганічна хімія», «Фізична хімія», «Аналітична хімія», «Хімічна технологія та хімія довікілля», «Органічна та медична хімія».

Учасниками ХІХ «Львівських хімічних читань 2023» стали представники академічної спільноти – від студентів до академіків з університетів та інститутів Львова (70 учасників з 8 установ), Києва (76 учасників з 17 установ), Харкова (19 учасників з 3 установ), Одеси (18 учасників з 2 установ), Рівного (6 учасників з 3 установ), Вінниці (6 учасників з 2 установ), Ужгорода (7 учасників з 1 установи), Тернополя (5 учасників з 1 установи), Чернівців (5 учасників з 3 установ), Хмельницького (6 учасників з 1 установи), Луцька (6 учасників з 3 установ) по одному учаснику з Івано-Франківська, Черкас, Варшави. В програмі конференції було представлено близько 60 презентацій і понад 150 стендових доповідей.

Велику роботу з популяризації НТШ та висвітлення наукових досягнень хіміків проводив заступник голови хемічної комісії Роман Макітра. Частина праць Романа Макітри опубліковано у збірниках «Праці НТШ. Хімічні науки».

Вагомою частиною роботи хемічної комісії є видання збірника «Праці НТШ. Хімічні науки», який видається щороку і публікує результати сучасних наукових досягнень у галузі хімії. Велику роботу у організації роботи проводять члени редколегії Олександр Решетняк, Оксана Герцик, Лідія Бойчишин та Мирослава Ковбуз. Збірник «Праці НТШ. Хімічні науки» індексується в наукометричній базі

даних Index Copernicus International Journals Master List і з 29 червня 2021 року входить до переліку фахових видань України категорії «Б». За останні роки збірник здобув популярність і у ньому друкують свої праці вчені з усіх куточків України.

Заступниця голови хемічної комісії Мирослава Ковбуз та член хемічної комісії Сергій Іванцов.

Заступник голови хемічної комісії Роман Макітра.

Протягом багатьох років хемічна комісія проводить загальні засідання комісії. На цих засіданнях обговорюються основні досягнення учених-хіміків, нові наукові ідеї та напрямки розвитку науки. На засіданні комісії, яке відбулося 16 березня 2023 року, академік НАН України Роман Гладішевський доповів про основні наукові здобутки видатного українського кристалохіміка Петра-Богдана Крип'якевича – одного з фундаторів львівської кристалохімічної школи. У 2023 відзначається 100-річчя від дня народження цього вченого. Світлана Пукас розказала про життєвий шлях вченого. Онуфрій Банах розповів про першого декана хімічного факультету Львівського університету ім. Івана Франка Федора Деркача. Молодий науковець, доктор хімічних наук Юрій Сливка представив результати своїх досліджень з кристалохімії.

З 2012 року головою хемічної комісії став професор Ярослав Каличак, який рекомендував розширити хемічну комісію. Членами НТШ стали також науковці Луцька, Рівного, Харкова, Дрогобича, які активно включилися у роботу комісії.

На сьогодні хемічна комісія включає 14 дійсних членів та 80 членів НТШ. Такому колективу одностороннім під силу вирішувати багато проблем та задач, які стоять перед комісією.